

Stanovisko

ČMKOS k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

(návrh důchodové reformy)

I. ČMKOS nesouhlasí s předloženým návrhem zákona, který přináší restriktivní opatření v oblasti důchodů, zejména pokud jde o časově neomezené zvyšování důchodového věku, aniž by upravil současně podmínky pro dřívější odchod do starobního důchodu zaměstnanců, kteří vykonávají po dlouhou dobu namáhavé a rizikové práce, a pokud jde o postupné snižování důchodových nároků pojištěnců, aniž by se zabýval možnými opatřeními ve prospěch zvýšení příjmů důchodového systému. Cílem takto pojaté důchodové reformy je snaha řešit spíše rozpočtové problémy České republiky, jejichž původ leží mimo oblast důchodového pojištění, zejména v neuváženém snižování daní v letech 2020 až 2023 než snaha zajistit dlouhodobě udržitelné a sociálně přiměřené důchody. Za zásadní nedostatek považujeme absenci jakéhokoliv vyčíslení dopadů výdajů státního rozpočtu, které způsobí zvyšování věku odchodu do důchodu na jiné dávkové systémy: zejména na nemocenské pojištění, invalidní důchody, podpory v nezaměstnanosti (skutečností je strukturální nezaměstnanost lidí ve věku 50+), další nepojistné dávky apod. Obáváme se, že navrhované zvyšování věku odchodu do důchodu sice sníží náklady důchodového systému, finančně a administrativně však stejnou měrou zatíží jiné systémy v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí. Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti důchodového systému ČMKOS s ohledem na dlouhodobou kritiku vysokého zdanění práce v České republice v porovnání s ostatními členskými zeměmi Evropské unie v předloženém návrhu zákona postrádá návrh na zavedení systémového financování důchodového pojištění vedle výnosu z pojistného také z jiných daní, jejichž úroveň je v evropském srovnání velmi nízká (kapitálové výnosy, zdanění majetku apod.).

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

Vláda ČR se přihlásila ve svých programových dokumentech ČMKOS k myšlence dosažení celospolečenského konsensu s přípravou a schválením důchodové reformy, v praxi však sociální partnery pouze informuje o rozhodnutích, která učinila v rámci porad vládní koalice, a ti tak nemají faktickou možnost přípravu důchodové reformy ovlivnit. ČMKOS považuje za nepřijatelné takto obsahově vyprázdňené pojetí sociálního dialogu v tak důležité oblasti, jakou

představují důchody a důchodová reforma, které redukuje roli sociálních partnerů v rozporu s jeho pojmáním institucemi Evropské unie na pouhou výměnu informací, namísto věcné diskuse směřující k dosažení konsensu na základě kompromisů garantujících celospolečensky přijatelné řešení. Tak vnímá ČMKOS požadavek § 320 odst. 1 zákoníku práce, podle kterého se návrhy zákonů týkajících se důležitých zájmů pracujících projednávají s příslušnými odborovými organizacemi a organizacemi zaměstnavatelů.

Předložený návrh vychází z fatalistického přístupu k oblasti trhu práce, rozvoji ekonomiky či k migrační, rodinné a populační politice státu, které se mohou podle názoru ČMKOS v případě aktivně pojatých politik státu v daných oblastech pozitivně podílet na financování nákladů důchodového systému. Předpokladem je samozřejmě úspěšné překonání současné a mnohem naléhavější krize veřejných financí, která je z pohledu ročních deficitů a potřeby jejich úhrady z veřejných zdrojů ve svém ročním vyjádření stejně závažným problémem jako stárnutí ve svých potenciálních dopadech na důchodový systém po roce 2050. Všechny tyto otázky by měly být předmětem věcného sociálního dialogu, s tím, že stabilizace veřejných financí s důrazem na zvyšování daňových příjmů státu ve všech jejich formách by měla být základem o uvažování změn ve všech sociálních systémech státu, včetně důchodového pojištění.

II. ČMKOS nesouhlasí s předložením návrhu na zvyšování důchodového věku před tím, než budou naplněny zákonem stanovené požadavky týkající se provedení demografických analýz a analýz stavu důchodového systému, které umožní posoudit oprávněnost tak závažného opatření, jakým je pokračování v prodlužování věku pro odchod do starobního důchodu. Pokud by následně mělo být takové opatření navrženo, mělo by jeho součástí být i zastropování důchodového věku, stejně jako zdůvodnění, proč má mít ČR jako nejprůmyslovější země v EU s jednou z nejhorších zdravotní kondicí obyvatelstva patřit mezi šest zemí EU s nejvyšší, resp. nejpřísnější hranicí věku odchodu do starobního důchodu. Postrádáme provázanost tohoto návrhu s politikami trhu práce vzhledem k diskriminaci, které dnes na trhu práce čelí lidé starší 50 let, stejně jako provázanost s politikami zdravotní prevence. Má-li být navrhováno zvyšování důchodového věku, pak by mělo být navázáno po provedení nezbytných analýz na věk dožití ve zdraví, tj. na schopnost pracovat až do dosažení důchodového věku.

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

Podle dnes platného a účinného znění ustanovení § 4a zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, předkládá Ministerstvo práce a sociálních věcí vládě do 30. června kalendářního roku, který končí číslicí 4 nebo 9, Zprávu o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na

ČESKOMORAVSKÁ KONFEDERACE ODBOROVÝCH SVAZŮ

demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj. Tato zpráva obsahuje zejména informaci o tom, jak by měl být důchodový věk stanoven, aby bylo dosaženo stavu, kdy by očekávaná střední délka života jednotlivých generací při jeho dosažení činila jednu čtvrtinu součtu tohoto věku a této očekávané střední délky života, a to pro všechny osoby, které dosáhly v roce předložení zprávy věku 25 až 54 let; tato informace vychází z údajů obsažených ve zprávě zpracované Českým statistickým úřadem podle § 10b. V případě, kdy alespoň pro jednu generaci uvedenou v předchozí větě platí, že podíl očekávané střední délky života při dosažení důchodového věku podle zákona o důchodovém pojištění a součtu tohoto věku a této očekávané střední délky života je menší než 24 % nebo větší než 26 %, obsahuje tato zpráva též informaci o úpravě důchodového věku podle předchozí věty.

Podle § 4b téhož zákona, dojde-li v souladu s využitím § 4a k posunutí hranice důchodového věku, ministerstvo předloží vládě 3 roky před termínem schválené úpravy důchodového věku, do 31. prosince kalendářního roku, zprávu, která obsahuje zpřesňující informaci Českého statistického úřadu o očekávané střední délce života dotčených pojištěnců, informaci o očekávané naději dožití ve zdraví těchto pojištěnců zpracovanou Ústavem zdravotnických informací a statistiky České republiky a informaci o předpokládané míře nezaměstnanosti v době posunutí hranice jejich důchodového věku zpracovanou Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i. Na základě posouzení těchto informací může vláda navrhnout korekci úpravy posunuté hranice důchodového věku.

Navrhovaná právní úprava se navíc opírá o Zprávu o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj z roku 2019, která nemohla zohlednit zejména dopady pandemie Covid-19 ani dopady války na Ukrajině, a navržená opatření tak opomíjejí významné údaje a informace, k jejichž respektování vládu zavazuje citovaná platná právní úprava.

V materiálu zcela chybí úvahy o možnostech zajištění dlouhodobé udržitelnosti českého důchodového systému s využitím dalších daňových příjmů mimo oblast zdanění práce, které je dlouhodobě všemi politickými stranami kritizováno jako extrémně vysoké a z pohledu předpokládaného demografického vývoje neudržitelné.

III. ČMKOS požaduje začlenění návrhu právní úpravy dřívějšího odchodu do důchodu pro zaměstnance vykonávající po dlouhou dobu namáhavé a rizikové práce zařazené do III. a IV. kategorie rizika prací do navrhovaného zákona.

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

ČESKOMORAVSKÁ KONFEDERACE ODBOROVÝCH SVAZŮ

V programových dokumentech vlády je obsažen slib přijetí právní úpravy dřívějšího odchodu do důchodu pro zaměstnance vykonávající po dlouhou dobu namáhavé a rizikové práce zařazené do III. a IV. kategorie rizika prací bez snížení výše jejich starobního důchodu s tím, že náklady důchodového systému spojené s tímto opatřením budou hrazeny zvýšením odvodů pojistného zaměstnavatelů, kteří práci uvedených zaměstnanců využívají. Dosavadní jednání o této problematice se od poloviny roku 2023 protahují s poukazem na potřebu provedení dalších odborných analýz Ministerstvem zdravotnictví, aniž by byl stanoven konkrétní termín pro předložení návrhu příslušné právní úpravy, a aniž by sociální partneři byli informováni o průběhu a výsledcích uvedených analytických prací.

ČMKOS připomíná, že před přijetím stejné právní úpravy pro tzv. zdravotnické záchranáře nebyly požadovány Ministerstvem práce ani vládou žádné odborné analýzy Ministerstva zdravotnictví a k přijetí příslušné právní úpravy ve velmi krátké době stačila politická vůle. ČMKOS vyzývá k uplatnění stejného přístupu při přijetí stejné právní úpravy pro zaměstnance zařazené do III. a IV. kategorie rizika prací.

IV. ČMKOS nesouhlasí s navrhovaným postupným zpomalením růstu nově přiznávaných důchodů, které v důsledku snížení úrovně zápočtu příjmů do první redukční hranice ze stávajících 100% na 90% a snížení procenta za rok pojištění ze stávajících 1,5% na 1,45% postupně sníží relativní úroveň nově přiznaných důchodů až o 8%, což odpovídá snížení náhradového poměru cca o 3% po roce 2035.

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

Díličí parametrické změny obsažené v předloženém návrhu zákona výrazně oslabují zásluhovost současných pojištěnců, kteří při celoživotním pracovním zapojení rozhodující měrou financují důchodový systém. Mohou tak posilovat motivaci k vyhýbání se placení pojistného. Přitom podle důvodové zprávy předložený návrh zákona povede k nárůstu míry ohrožení chudobou v České republice oproti současnému stavu až o 6procentních bodů. Je zjevné, že cílem takto pojaté důchodové reformy je snaha řešit spíše rozpočtové problémy České republiky, jejichž původ leží mimo oblast důchodového pojištění, zejména v neuváženém snižování daní v letech 2020 až 2023 než snaha zajistit dlouhodobě udržitelné a sociálně přiměřené důchody.

V. ČMKOS nesouhlasí s navrhovaným částečným nahrazením zvýšení starobního důchodu za vychované děti (tzv. výchovného) za první a druhé dítě novým typem ocenění za péči ve formě tzv. fiktivních vyměřovacích základů.

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

ČESKOMORAVSKÁ KONFEDERACE ODBOROVÝCH SVAZŮ

Důvodová zpráva konstatuje, že tzv. výchovné je vysoce efektivní a vede zejména k nárůstu podprůměrných důchodů, které pobírají ženy. Návrh neobsahuje srozumitelné zdůvodnění, proč má být výchovné zrušeno pro první dvě děti a zachováno pro třetí a další dítě, podle jaké úvahy byla tato hranice stanovena, a proč má být vysoce efektivní systém po necelém roce jeho fungování nahrazen a zároveň zesložitován dalším nástrojem, který je současně méně efektivní. ČMKOS nesouhlasí se zavedením fiktivního vyměřovacího základu pro první dvě děti, protože ten neplní roli výchovného, když zohledňuje pouze výchovu dětí do tří let věku, a je tedy pro ocenění péče nedostatečný. Výchovné oceňuje péči o dítě i v následujících letech jejího trvání, zejména v předškolním období a během školní docházky na prvním stupni základních škol. Nižší výdělky pečujících osob (zejména žen) a tím pádem i nižší důchody jsou způsobeny kromě délky čerpání mateřské a rodičovské dovolené také nutností pečujícího rodiče přizpůsobit pracovní dobu potřebám péče o dítě, čerpáním ošetřovného v případě nemoci dítěte, únikem kariérní šance atd.). To fiktivní vyměřovací základ nahradit nemůže.

VI. ČMKOS nesouhlasí s navrhovaným zavedením dobrovolného sdíleného vyměřovacího základu manželů a registrovaných partnerů (rodinný vyměřovací základ).

Tato připomínka je zásadní.

Odůvodnění:

Jak již název tohoto nově zaváděného institutu prozrazuje, sdílený vyměřovací základ je dobrovolný a může být rovněž kdykoliv vypovězen jedním z manželů. Neplní tedy svou funkci při výrazné dělbě práce během manželství v případě rozvodu a jak sama důvodová zpráva konstatuje, je administrativně velmi náročný. Předkladatel nezpracoval žádnou analýzu poptávky veřejnosti po takovémto nástroji. Vzhledem k povaze navrhovaného opatření, pokud by mělo sledovat logiku sociálního nástroje, není rovněž zřejmé, proč by se vedle manželů a registrovaných partnerů nemělo týkat i ostatních nesezdaných párů, zejména v případech, kdy společně vychovávají nezletilé děti, budoucí plátce pojistného. Potřebu zavedení tohoto nástroje v navrhované podobě zpochybňuje jak tato skutečnost, tak vysoká rozvodovost českých manželství a typická dynamika průběhu českých rozvodů.

V Praze dne 14. prosince 2023

JUDr. Vít Samek

místopředseda ČMKOS
předseda Legislativní rady ČMKOS